

Інформаційна довідка щодо зарубіжного досвіду країн Європи та США й переліку нормативно- правових актів, якими врегульовуються питання контролю прозорості використання коштів профспілковими організаціями та визначення їх репрезентативності

Профспілкові організації в демократичних країнах захищають право громадян на працю, беруть участь у розробленні та здійсненні державної політики в галузі трудових відносин, оплати й охорони праці, соціального захисту працівників тощо. Саме з названої мети впливають особливості визначення репрезентативності профспілкових організацій та контролю за їх діяльністю.

Критерії репрезентативності профспілок зазвичай встановлюються на законодавчому рівні¹. Так, відповідно до Закону Польської Республіки «Про Раду з соціального діалогу та інші інституції соціального діалогу»² репрезентативними визнаються національні профспілки, національні федерації профспілок і національні конфедерації профспілок, що об'єднують понад триста тисяч членів, діють у суб'єктах національної економіки, основна діяльність яких охоплює більш ніж половину всіх видів економічної діяльності. Рішення про відповідність профспілок критеріям репрезентативності приймає Варшавський окружний суд у порядку, встановленому Цивільним процесуальним кодексом Польщі. Критерії репрезентативності профспілок підлягають підтвердженню Варшавським окружним судом кожні чотири роки.

У Латвії встановлюється тільки один критерій репрезентативності профспілок – об'єднання найбільшої кількості працівників. Фактично у Латвії діє тільки одна профспілка, що є об'єднанням представників усіх латвійських працівників. Для країни з 2 млн населення такий підхід вважається виправданим. Стаття 17 Закону Латвії «Про професійні спілки»³ закріплює положення, відповідно до якого представники профспілок у Національній раді тристороннього співробітництва призначаються згідно з її Статутом. Рада формується на основі паритету представниками, призначеними Кабінетом Міністрів Латвії, Конфедерацією роботодавців Латвії та Конфедерацією вільних профспілок Латвії. Основним завданням Ради є забезпечення співпраці уряду, організацій роботодавців і представників працівників з метою узгодження проблем соціально-економічного розвитку.

У Болгарії репрезентативними визнаються профспілкові організації, які об'єднують не менше п'ятдесяти тисяч членів; охоплюють понад 1/4 видів економічної діяльності або мають у своєму складі не менше п'ятдесяти профспілкових організацій і не менше п'яти членів у кожному з видів економічної діяльності; мають свої представництва у більше ніж 1/4 муніципалітетів країни; діють як юридичні особи понад три роки до моменту

¹ URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/244828>

² Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001240>.

³ Arodbiedrību likums pieņemts 2014.gada 6.martā. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=265207>.

підтвердження репрезентативності⁴. Також Трудовий кодекс Болгарії визначає принципи встановлення та оцінки критеріїв репрезентативності, а саме: рівність в оцінці критеріїв репрезентативності; прозорість процедури встановлення критеріїв репрезентативності; достовірності інформації тощо. Рішення про відповідність вимогам репрезентативності приймається Радою міністрів Болгарії. Рада визнає профспілку репрезентативною строком на чотири роки.

У Словенії прийнято спеціальний Закон «Про репрезентативність професійних спілок»⁵. Законом визначаються завдання профспілок і порядок набуття ними статусу юридичної особи, засади встановлення та оцінки критеріїв їх репрезентативності. Відповідно до статті 6 зазначеного Закону репрезентативними вважаються профспілки, які: є демократичними; легально і безперервно функціонують щонайменше останні шість місяців; незалежні від державних органів і роботодавців; фінансуються переважно за рахунок членських внесків або інших приватних ресурсів; мають документально доведену кількість членів профспілки на підставі заяв членів. Репрезентативними визначаються федерації або конфедерації профспілок, що об'єднують профспілки з різних сфер діяльності або професій, та в яких об'єднано принаймні десять відсотків працівників певної галузі або професії. Репрезентативний статус відповідної профспілки підтверджується рішенням Міністра праці Словенії, яке підлягає опублікуванню в Офіційному бюлетені Республіки Словенія.

У Данії профспілки є приватними організаціями, діяльність яких не регулюється законом. Профспілки приймають власні статuti й положення, самостійно визначають умови членства тощо. Єдиною вимогою до статутів і положень про діяльність датських профспілок є їх відповідність загальним приписам датського законодавства.

Визначення джерел фінансування профспілок є нетиповим критерієм репрезентативності для більшості країн ЄС. Вище перелічені нормативно-правові акти не встановлюють механізми контролю щодо фінансування профспілок. Однак, у деяких європейських країнах на законодавчому рівні встановлено заборону здійснення контролю за діяльністю профспілок та особливості залучення окремих джерел фінансування. Так, наприклад, відповідно до правил статті 183 Закону Хорватії «Про створення та реєстрацію об'єднань» роботодавці та їх об'єднання не повинні здійснювати контроль за створенням та діяльністю профспілок або їх об'єднань вищого рівня, а також фінансувати чи будь-яким іншим чином підтримувати профспілки або об'єднання профспілок вищого рівня з метою здійснення такого контролю.

Натомість Закон Франції «Про оновлення соціал-демократії та реформу робочого часу» від 2008 року визначає одним із критеріїв репрезентативності профспілок фінансову прозорість⁶.

⁴ Кодекс на труда в сила от 01.01.1987 г. URL: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/1594373121>.

⁵ Zakon o reprezentativnosti sindikatov (ZRSin). URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO262>.

⁶ Qu'est-ce qu'un syndicat et comment s'organise-t-il ? URL: <https://www.vie-publique.fr/fiches/24062-quest-ce-quun-syndicat-representatif-et-comment-sorganise-t-il>

У США порядок діяльності профспілок визначається Національним Законом «Про трудові відносини» від 1935 року⁷ та окремими федеральними законами. Діяльність американських профспілок зосереджена на веденні колективних переговорів щодо заробітної плати, пільг та умов праці їх членів, а також на представництві своїх членів у суперечках із роботодавцями щодо порушення трудового законодавства або контракту. Великі профспілкові організації (Американська федерація праці – Конгрес промислових організацій, AFL – CIO та Стратегічний організаційний центр, SOC) займаються лобістською діяльністю й агітацією на державному та федеральному рівнях. У частині фінансового контролю регулювання здійснюється відповідно до Закону Вагнера від 1935 року (Wagner Act)⁸ та статті 7 Національного Закону, що обмежують «нечесну трудову практику» підприємців, яким забороняється втручатись у створення робочих організацій, зокрема шляхом їх фінансування (заборона «компанейських союзів»). Вже згаданий Закон Вагнера закріплює «правило більшості», згідно з яким від імені працівників у договірні відносини з підприємцем може вступати лише та організація, яка визнається більшістю працівників. Для визначення репрезентативності профспілки використовується критерій кількості⁹. Репрезентативною вважається профспілка, що об'єднує не менше 30 відсотків працівників підприємства.

Закон Лендрама-Гриффіна від 1959 року (офіційна назва Закон «Про звітність та розкриття фактів про трудові відносини», Labor Management Reporting and Disclosure Act) визначає порядок проведення аудиту фінансових операцій організацій праці (пункт 5 «е» статті 2)¹⁰. Законодавчий акт посилює державне регулювання діяльності профспілок, запроваджене Законом Тафта-Хартлі, що передбачає обов'язковість звітності та аудиту фінансової діяльності профспілок, зокрема щодо фінансових операцій та адміністративної практики з питань, які стосуються взаємовідносин між профспілками й роботодавцями.

Отже, аналіз законодавства щодо визначення критеріїв репрезентативності профспілок в окремих країнах – членах ЄС свідчить про таке. Наприклад, у Польщі при майже однаковій з Україною кількості населення критерій чисельності репрезентативних профспілок є в два рази більшим. В інших країнах, порівняно з чисельністю населення, репрезентативність відносно більша ніж в Україні. Критерії репрезентативності профспілок не можуть суперечити положенням конвенцій Міжнародної організації праці. Положення законодавства щодо репрезентативності профспілок в окремих країнах ЄС суттєво різняться. Така різниця стосується як безпосередньо самих критеріїв репрезентативності профспілок, так і процедури їх підтвердження, системи органів, що здійснюють зазначене підтвердження, а також джерел фінансування профспілок.

⁷ National Labor Relations Act. URL: <https://www.nlrb.gov/guidance/key-reference-materials/national-labor-relations-act>

⁸ National Labor Relations Act (1935) National archives URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/national-labor-relations-act>

⁹ Регулююча роль держави США в сфері економіки і соціальних відносин. URL: <https://ibl.pp.ua/4/003516.html>

¹⁰ Labor-Management Reporting and Disclosure Act of 1959. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1511/pdf/COMPS-1511.pdf>

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

При підготовці матеріалів було використано інформацію із бази ECPRD. Відповідні матеріали не призначені для використання у власних наукових дослідженнях.